

FRANK BJERKHOLT:

En kritisk höst i Norge

I sin översikt över Norge och hur utvecklingen där blivit i höst kommer redaktör Frank Bjerkholt in på tre viktiga frågor. För det första har den norska ekonomin inte blivit vad man hoppats. Man har i den stora glädjen över oljan och vad den skulle ge landet i inkomster levt på förskott, och hittills har oljan kostat mera än vad den gett. Den andra frågan rör Volvo.

Man vet att affären kom som en överraskning, men att norsk industri inte hade fått vara med om någon förhandsbedömning är ändå märkligt. Om det är något komiskt över hur denna fråga handlagts, är däremot den tredje djupt allvarlig. Det är tydligt att man på rysk sida inte är beredd att i längden erkänna Norges överhöghet över Spetsbergen. I en skärpt situation kommer denna sak att snabbt aktualiseras.

Norrmännen har under loppet av detta år fått en kalldusch, som de sent skall glömma. De hade vant sig vid att tro att oljan skulle rädda dem från de vanskligheter, som de flesta andra länder har måst dras med under de svaga konjunkturerna. Den socialdemokratiska regeringen uppmuntrade denna tro genom en storstilad upplåning för att hålla hotade företag vid liv och för att öka realinkomsterna, som det inte fanns produktionsmässig täckning för. Regeringen tog en stor chans. Den hoppades att de svaga konjunkturerna skulle bli övergående. Genom att ta ut förskott på oljeintäkterna och leva över tillgångarna ett par år, skulle detta ge politisk vinst. Förutsättningen 1974, då denna politik inleddes, var att ekonomin i världen skulle ordna sig två-tre år senare.

Men så gick det inte. Konjunkturerna blev inte bättre, den norska statsskulden ökade och ökade, samtidigt som oljeaktiviteten i Nordsjön blev försenad och därmed avkastningen. Regeringen måste inse att dess chanspolitik hade gått i stöpet. Man började tala om åtstramningar och det framhävdes, att den största svårigheten för norsk exportindustri var de stora kostnaderna, alltså bl a lönerna. Också ökad arbetslöshet förutspåddes, eftersom regeringen inte skulle kunna ha medel att hålla olönsamma företag vid liv i samma omfattning som förut.

Löneuppgörelserna våren 1978 avgjordes genom det tvångsförfarande, som kan användas i Norge, och med minimala löneökningar. Men den stora chocken kom först i september, då regeringen såg sig tvingad att införa ett femton månaders löne- och prisstopp. Trots oljan var norsk ekonomi i kris.

De flesta norrmän hade anat, att något länge hade varit galet och tog därför åtstramningarna med fattning. LO stödde – tack vare det nära samarbetet mellan parti och facklig rörelse. Också i Norge är de två siamesiska tvillingar. Men det är kanske inte orimligt att vänta sig, att folk skall minnas en föga förutseende regering, när det nästa gång blir val. Även inom Arbeiderpartiet framfördes kritik. Ingen mindre än finansminister Kleppes tidigare informationssekreterare Jens Solli skrev i en artikel i tidningen "Handel og Kontor" att "myndigheterna greps av ett slags oljefeber, varvid Arbeiderpartiet försökte att utnyttja oljan till att rätta till tillbakagången vid valet 1973. Missnöjet med partiet dämpades av en stark inkomstökning för folk i allmänhet och därför fick man löneuppgörelser 1974 och 1975, som var något av det tokigaste man hade upplevt här i landet. Kleppes statskassa var som en Sareptas kruka som det inte var någon botten i", hette det.

Volvodebatten

Mitt uppe i krisstämningen kom regeringen med en annan bomb, nämligen avtalet om att köpa 40 % av aktierna i Volvokoncernen mot att bolaget skulle få rättigheter i Nord-sjön. Statsminister Nordli kunde denna gång framstå som en framsynt politiker. Volvoavtalet skulle ge norsk industri nya utvecklingsmöjligheter och skapa 3–5 000 nya arbeten.

Då denna avtalsbomb sprang i maj kom den som en total överraskning för alla utom den handfull folk inom regeringen som

hade förhandlat om den. Inte ens direktören för Industriförbundet visste något. Med andra ord ingicks avtalet utan att norsk industri hade tillfrågats. Det var ett avtal mellan den norska regeringen och bolaget Volvo.

Denna brist på samarbete med den berörda norska industrien förklarar en del av den massiva negativitet, som mötte Volvoavtalet i det norska näringslivet. Det var nästan inte möjligt att finna någon människa utanför Arbeiderpartiet, som hade något positivt att säga om ramavtalet. Det mesta de ville sträcka sig till var att säga, att eftersom innehållet i avtalet skulle bli framlagt vid senare förhandlingar fick man vänta och se.

Huvudinvändningarna gällde för det första att bilproduktion är en mycket osäker bransch. Det är tveksamt om Norge bör ge sig in på ett fält, som är så uppfyllt redan förut, när man skall se sig om efter nya industriområden. För det andra är Volvo ett litet företag i globalt sammanhang. Stora fusioner inom bilvärlden antyder att bara giganterna kommer att överleva. Det är riktigt tänkt, heter det i Industriförbundets kommentar, att Norge bör utveckla delproduktion av bilkomponenter i aluminium och plast, med varför då inte lika gärna knyta an till en av de verkligt stora bilfabrikanterna på kontinenten?

Man satte också sökarljuset på Volvos förluster i Holland och antydde, att samarbetet med Norge inleddes efter att fusionen med Saab hade gått om intet. Volvos kapitalbehov skulle nu täckas av Olje-Norge, i första omgången med 800 millioner n kr. Men det skulle kunna bli mer.

Regeringen menade, att det privata näringslivet skulle kunna skjuta till halvp parten av denna summa. Men aktiemarknaden i Norge är nu för tiden så död, att ingen frestas att investera där. Regeringen planerade därför att göra aktieköp mera attraktiva igen, genom beskattningen, men fick lov att skrinlägga projektet i och med löne- och prisstoppet. Man skulle inte kunna förstå om en arbetarregering frös folkets löner men skapade större aktieförtjänster. Regeringen lät då meddela att den i värsta fall skulle skaffa pengarna själv till Volvo-köpet.

Stortinget väntas godkänna avtalet då motståndarna inte har kunnat komma med några konkreta alternativa utvecklingsprojekt för norsk industri.

Norsk-sovjetisk kyla

Det tredje tema, som har upptagit intresset, är förhållandet till Sovjet, som ständigt är komplicerat på grund av de motstridiga norsk-sovjetiska intressena i de arktiska områdena. I somras skedde en serie sovjetiska intrång på norskt territorialvatten genom olöblig skeppsfart och man talade på officiellt håll om "medvetna provokationer".

Men det var en sovjetisk flygolycka på Hopem, en av öarna i Svalbardarkipelagen, som skapade den verkligt stora spänningen. Det gällde ett militärt observationsflyg. Efter normal procedur tillsatte norrmännen en haverikommission, och för att visa sig välviljig mot ryssarna blev dessa inviterade att ha en observatör med i kommissionen. Det kom två stycken, och på Hopem satte de helt en-

kelt en försegling på färdskrivaren, som blev funnen. Den är sovjetisk statsegendom, förklarade de.

Kommissionen tog dock med sig skrivaren och ville sända den till ett brittiskt institut för avläsning, som normalt är. Men på grund av sovjetiska protester blev det bestämt, att skrivaren skulle avläsas i Norge, även om det skulle ta tid att skaffa utrustning och expertis. Regeringen nekade dock att lämna ut skrivaren till Sovjetunionen, som blev inbjuden att vara närvarande vid läsningen.

Efter fyra veckor kom det inte något svar från Moskva, och den norska opinionen frågade sig om skrivaren skulle förbli oläst? Statsminister Nordli svarade att skrivaren skulle undersökas. Man skulle inte kunna vänta på ryssarna i det oändliga.

Då kom en not från Moskva, som protesterade mot att skrivaren skulle bli läst. Det var en "ovänlig handling", hette det. Detta uttryck är en skarp diplomatisk formulering, och man måste i Oslo se i ögonen, att hävdande av norsk suveränitet på Svalbard inte blir accepterad av ryssarna, som kräver särbehandling i kraft av sin dominerande närvaro på ögruppen.

Det Norge har att hålla sig till är internationella regler. Genom att stå på folkrättslig grund hoppas man vinna respekt hos ryssarna för norsk administration och uppträdande. I nästa instans kommer det norska medlemskapet i NATO in i bilden. Moskva vet, att konflikt med Norge innebär att västmakterna, i första hand USA, alarmeras. Detta betyder att man på sovjetiskt håll är försiktig med att låta tvistigheter utveckla sig för långt.

Åtminstone hoppas normännen det. Deras nationalmedvetande har trampats på tårna, och som en ung nation är de mycket

känsliga för sådant. Det är inget tvivel om att regeringen har känt sig pressad av opinionen "att stå fast" mot det sovjetiska trycket.

Pärmar för årgång 1978

kan rekvireras från Svensk Tidskrifts expedition, tel 08-67 59 55, eller genom insättning av kronor 25:– på postgiro 7 27 44-6.